

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна вища школа перебуває у складному середовищі активних трансформацій у суспільстві, що спонукає викладачів ВНЗ переосмислювати способи підготовки майбутніх фахівців на основі використання оптимальних педагогічних технологій і відмови від усталених традицій і стереотипів у навчанні студентів. Застосування ефективних технологій навчання стає пріоритетною потребою на ринку освітньо-виховних послуг і визначає напрями й способи опанування студентами необхідних професійних знань і вмінь. Адже для більшості людей знання набувають конкретного прагматичного і продуктивного змісту як джерело прибутку, самовираження, самовдосконалення, особистісного зростання тощо. Відтак, набуває актуальності застосування педагогічних технологій, які краще пристосовують людину до труднощів буття у складному перманентно нестабільному світі [3, с. 15]. Такий підхід до фахової підготовки студентів передбачає впровадження активних форм і методів навчання, які становлять основу інтерактивних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що використання засобів інтерактивних технологій в освітньому процесі вищої школи привертає увагу багатьох науковців. Зокрема, обґрунтування технологічних аспектів упровадження інтеракцій у навчально-виховний процес здійснювали С. Кашлев [1] і В. Мельник [2]; проблемі диференціації активних та інтерактивних методів і тлумаченню основних понять інтерактивного навчання приділяли увагу в наукових дослідженнях О. Пометун [5] і М. Скрипник [6]; особливості використання засобів інтерактивних технологій у вищій школі досліджувала І. Мельничук [3] та ін.

Невирішеною частиною загальної проблеми є дослідження інтерактивних технологій у підготовці фахівців, зокрема, економістів-міжнародників.

Мета статті – охарактеризувати особливості інтерактивних технологій як фактора підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців сфери міжнародної економіки.

Підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців економічної сфери є однією з найактуальніших проблем на сучасному етапі розвитку суспільства і вивчається як у методичній науці, так і в процесі дослідження практики навчання студентів у вищій школі цього профілю. Розвиток міжнародних відносин потребує кваліфікованих фахівців зовнішньоекономічної діяльності, які здатні будувати ефективну міжособистісну взаємодію на всіх рівнях з партнерами різних культур і різних країн. Відтак, актуалізується проблема формування у майбутніх економістів-міжнародників умінь здійснювати професійні міжособистісні контакти на високому рівні комунікативної компетентності, що залежить від якості гуманітарної підготовки студентів, на основі знань психо-

логічних, педагогічних дисциплін та іноземної мови. Розв'язання цієї проблеми передбачає вдосконалення змісту, форм, методів, способів, засобів і технологій навчання, які базуються на міжособистісній взаємодії учасників освітнього процесу і дають змогу підготувати фахівців до ефективних професійних відносин у майбутньому.

Через існування великої кількості педагогічних технологій у вітчизняній і зарубіжній практиці перед викладачами постає проблема: виокремлення для використання найбільш оптимальної технології підготовки майбутніх фахівців, що має високу ефективність у педагогічній практиці, відповідає поставленим цілям і завданням розвитку студентів, реалізується завдяки можливості систематичного використання, доступності, розвивальному характеру й усвідомленню викладачем критеріїв її ефективності.

Дослідження і досвід практичної роботи підготовки майбутніх економістів-міжнародників дали змогу виявити суперечності між: зростаючим обсягом навчального матеріалу з дисциплін фундаментального та професійного циклів і традиційними методиками навчання студентів з цього напрямку підготовки; вимогами сучасного розвитку відносин між державами до фахівців зовнішньоекономічної діяльності і практикою застосування у вищій школі інноваційних педагогічних технологій на основі посиленої міжсуб'єктної взаємодії; необхідністю обов'язкової практичної підготовки фахівців до конструювання ефективних міжособистісних відносин і недостатнім використанням таких педагогічних технологій, які б забезпечили розвиток умінь студентів здійснювати ефективну взаємодію на міжособистісному рівні. Відтак, набуває актуальності проблема розкриття сутності педагогічних технологій, що передбачають навчання студентів будувати ефективні міжособистісні відносини. Такими технологіями визнаються технології інтерактивного навчання.

Упровадження будь-яких педагогічних інновацій у навчальний процес ВНЗ спрямовано на вдосконалення методики підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою. Застосування інноваційних методів, прийомів, засобів має системно-алгоритмічний характер, що є основною ознакою технологічності педагогічних процесів. Термін "технологія" (з грец. – наука про мистецтво) вважається одним із найбільш уживаних понять у сучасній науковій літературі педагогічного спрямування й означає педагогічну діяльність, що максимально реалізує в собі закони навчання, виховання та розвитку особистості і є одним із компонентів педагогічного процесу, які шляхом послідовної реалізації сукупності способів педагогічної взаємодії гарантують вирішення педагогічних завдань [1, с. 8].

Водночас, розглядаючи сутність поняття "педагогічна технологія" в історичному ракурсі, слід зазначити, що її розуміння і тлумачення зазнавало певних змін. Так, у 40–60-х рр. ХХ ст. її розглядали як методику застосування технічних засобів навчання (від аудіовізуальних до засобів

програмованого навчання), що ґрунтувалася на основі системного підходу в дослідженні педагогічних явищ та процесів.

У наступне десятиліття, коли модернізація освітнього середовища стала необхідною умовою навчально-виховного процесу, спостерігається розширення тлумачення педагогічної технології як дослідження і застосування принципів оптимізації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки. У педагогіці того часу методи навчання групуються на “пасивні” та “активні”, залежно від участі студентів (або учнів) у навчальній діяльності. На межі 80–90-х рр. ХХ ст. педагоги виявляють зацікавленість методами, які стимулюють навчально-пізнавальну активність учасників освітнього процесу. До активних методів зараховували самостійну роботу, проблемні і творчі завдання, діалогічні ситуації, що розвивають творче мислення. Інтенсивне використання методів, які ґрунтуються на активній міжособистісній взаємодії, зумовило виникнення педагогічних технологій інтерактивного навчання, які стали широко застосовуватися в останні два десятиліття.

Сутність інтерактивного навчання розкривається через тлумачення терміна “інтерактив” (від англ. interact, де inter – взаємний і act – діяти), що означає здатність до взаємодії. Тому, на думку науковців, зміст цієї педагогічної технології полягає в тому, що навчальний процес у контексті діалогу – це постійна активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція [1, с. 18; 2, с. 15]. Відтак, у психолого-педагогічних дослідженнях багатьох авторів особлива увага приділяється технологіям інтерактивного навчання, оскільки “інтерактивні підходи сьогодні є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань, в активну позицію їх самостійного освоєння... і шукача істини” [4, с. 225].

Використання педагогічних інновацій, що базуються на інтерактивній взаємодії між учасниками навчального процесу, вимагає від викладача вищої школи дотримання певних вимог у застосуванні інтеракцій, а саме:

1) на основі акцентування уваги на важливості діяльнісного підходу в організації навчання студентів необхідно визначати і враховувати критерії ефективності інтерактивного навчання;

2) у процесі конструювання занять з використанням інтеракцій необхідно вибирати такі інновації, які будуть оптимальними у вищому навчальному закладі для навчання майбутніх економістів-міжнародників;

3) вибір інтерактивних методів має базуватися на прогнозуванні і результативності високої ефективності обраної інновації в педагогічній практиці;

4) застосування будь-яких інтерактивних методів має відповідати поставленим цілям і завданням розвитку особистості студента і підготовки майбутнього фахівця;

5) використання педагогічних інновацій має здійснюватися за умови систематичності та доступності у їх застосуванні;

б) інновації в навчальному процесі підготовки майбутніх економістів-міжнародників мають розвивальний характер у формуванні компетентного фахівця.

Інтерактивне навчання, яке дедалі частіше застосовується в навчально-виховному процесі вищої школи, дослідники розглядають з різних аспектів, а саме:

- з точки зору філософії – як діалектичний процес;
- за орієнтацією на особистісні структури характеризується водночас як інформаційне й операційне навчання;
- за характером змісту являє собою сукупність методів, що мають загальноосвітнє, соціально-психологічне, педагогічне, культуротворче наповнення;
- за механізмом засвоєння – як асоціативно-рефлекторне навчання;
- за основним фактором розвитку – як соціогенне явище;
- за підходом до особистості як таке, що має антропоцентричне спрямування;
- за методами, що переважають, – як проблемно-діалогічне, пояснювально-ілюстративне навчання;
- за кооперацією учасників – як групове, парне, фронтальне, індивідуальне;
- за організаційними формами – як альтернативне традиційному класно-урочному, як інноваційне навчання, за умов якого заняття проводяться в активній формі. Виділяють такі різновиди: проблемна лекція, семінар, брейн-стормінг, психодрама, диспут, дебати, діалоги, полілоги, прес-конференції, ділові та дидактичні ігри, інсценування, тренінги тощо [2].

Відтак, можна стверджувати, що застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників спрямовується на стимулювання різних видів природної активності студентів, а саме:

- розумової (інтенсивність мислення, генерування ідей, висловлювання припущень, проектування, конструювання, моделювання, дослідження, виявлення творчої уяви, зосередженості, уваги, спостережливості, здійснення аналітико-синтетичних операцій);
- емоційної, яка відображається в емоційному напруженні та особистісних переживаннях під час участі студентів у інтеракціях;
- соціальної, що полягає в імітації виконання професійних ролей, обміні думками, виявленні особистісного ставлення до професійних дій тощо;
- фізичної активності у практичній діяльності.

Усі зазначені фактори виявлення природної активності спонукають студентів до особистісного розвитку, самовизначення, персоналізації, соціального ототожнення, формування професійної ментальності, що набуває особливої значущості для фахівців сфери міжнародної економіки, які в майбутньому в процесі професійної діяльності постійно перебуватимуть у ситуаціях міжособистісної взаємодії із суб'єктами своїх професійних дій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу виокремити різні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання. Наприклад, у класифікації М. Скрипника виділено такі групи інтеракцій, як:

- інформаційні, що базуються на використанні діалогічної взаємодії учасників навчання з метою розширення інформаційного поля;
- пізнавальні, що призначаються для поповнення, систематизації і творчого вдосконалення професійних знань, умінь і навичок;
- мотиваційні, за допомогою яких студенти визначають особистісне ставлення до діяльності учасників інтерактивної взаємодії та самого себе;
- регулятивні, завдяки яким встановлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників навчального процесу [6, с. 32–43].

В іншій класифікації інтерактивних методів (за В. Мельник) виокремлюються три групи інтеракцій:

1) превентивні (створення груп, розподіл ролей, консультація, репетиція);

2) імітаційні (інсценування, психодрама, соціодрама, ділові та операційні ігри, диспут, “мозковий штурм”, колективне або групове проектування, дебати, метапредметні, міжпредметні, внутрішньо-предметні, тематичні обговорення тощо);

3) неімітаційні (проблемна лекція, семінар, практикум, круглий стіл, конференція, вправління) [3].

Класифікація інтерактивних методів за С. Кашлевим має у своїй основі провідну функцію в педагогічній взаємодії. Так, автор виокремлює такі групи інтеракцій:

1. Методи створення сприятливої атмосфери та організації комунікації, що своєю процесуальною основою яких є “комунікативна атака”, яка здійснюється викладачем на початку організації педагогічної взаємодії для оперативного включення в спільну роботу всіх і кожного студента. Це сприяє їх самоактуалізації та конструктивній адаптації до створеної педагогічної ситуації. З цією метою доцільно використовувати інтерактивні вправи на “розігрівання”, на встановлення контакту, сприймання і розуміння емоційного стану.

2. Методи організації обміну видами діяльності, що мають на меті поєднання індивідуальної і групової спільної роботи учасників педагогічної взаємодії, спільну активність, співвідношення діяльності викладача і студентів. Тут доцільно використовувати вправи на вміння слухати, на приймання і передачу невербальної інформації, вправи на прийняття групового рішення та орієнтовані на одержання зворотного особистісного зв'язку.

3. Методи організації мислєдіяльності, які дають змогу мобілізувати творчий потенціал кожного студента, розвивають їх позитивну мотивацію до навчання і водночас стимулюють активну розумову діяльність шляхом виконання студентами різних розумових операцій (наприклад, різноманітні вправи, в основі яких лежить методика проведення “мозкового штурму”).

4. Методи організації смислотворчості, провідною функцією яких є створення суб'єктами навчально-пізнавального процесу нового способу міжособистісної взаємодії, відображення студентами свого індивідуального розуміння змісту психолого-педагогічних і культурних явищ, які вивчаються, обмін цими смислами і збагачення свого індивідуального уявлення про ті чи інші явища. Це вправи на діагностику комунікативної компетенції, на розвиток навичок вирішення чи запобігання конфліктам, на розвиток навичок виконання професійних ролей, на підготовку до типових і проблемних комунікативних ситуацій.

5. Методи організації рефлексивної діяльності спрямовані на самоаналіз і самооцінку студентами навчальної взаємодії, своєї діяльності та її результатів. Методи цієї групи дають студентам і викладачу змогу зафіксувати стан пізнавальної активності студентів і визначити причини та наслідки досліджуваних процесів.

6. Інтегративні методи (інтерактивні ігри), які вважаються такими способами педагогічної взаємодії викладача і студентів, коли інтегруються (об'єднуються) всі провідні функції інтерактивних методів навчання [1, с. 23].

Незалежно від класифікаційних ознак використання різних груп інтерактивних методів спрямовується на оптимізацію підготовки майбутніх фахівців. Тому систематичне застосування інтеракцій у світлі нашого дослідження доцільно розглядати як фактор підвищення ефективності професійної підготовки економістів-міжнародників.

Висновки. Розвитку позитивного професійного зростання майбутніх випускників вищої школи сприятиме вдосконалення методики підготовки фахівців із вищою освітою, що ґрунтуватиметься на впровадженні активних форм і методів навчання, які становлять основу інтерактивних технологій.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо у розробці спеціальних методик для забезпечення професійного зростання майбутніх економістів-міжнародників і їх науковому обґрунтуванні.

Література

1. Кашлев С.С. Технологія інтерактивного обучения / С.С. Кашлев. – Мн. : Беларуский верасень, 2005. – 196 с.
2. Мельник В.В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації / В.В. Мельник // Управління школою. – 2006. – № 13. – С. 15–34.
3. Мельничук І.М. Інтерактивне навчання у системі педагогічних технологій вищої школи / І.М. Мельничук // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: зб. статей за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (18–20 вересня 2008 р.). – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – Ч. 2. – С. 15–19.
4. Підласий І.П. Практична педагогіка, або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий. – К. : Слово, 2004. – 616 с.
5. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять / О. Пометун // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 10–16.
6. Скрипник М. Інтерактивне навчання: основні поняття / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / М. Скрипник; [упоряд. Л. Галіцина]. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – С. 30–44.